

**Inlevingsopdrachten
in de geschiedenisles**

TESSA DE LEUR

Stel je eens voor...

Mijn leerlingen zijn erg goed in het reproduceren van zinnen uit het boek. Op proefwerken komen de definities vaak netjes op papier, en de meesten lukt het de geschiedenis na te vertellen zoals ze die in hun boek hebben zien staan. Maar ik vraag me altijd af: kunnen ze zich nu iets voorstellen bij hoe het vroeger was? Realiseren mijn leerlingen zich dat we het

hebben over mensen? Die mensen leefden weliswaar in een andere tijd, maar ze leefden met elkaar, ze maakten dingen mee en ze namen beslissingen.

Tessa de Leur is docente geschiedenis en opleider in school op het Sint-Nicolaas Lyceum in Amsterdam.

Leerlingen ontwikkelen tijdens de geschiedenisles een beeld van het verleden. Dit beeld is vaak relatief abstract. Natuurlijk moet eerst basiskennis worden bijgebracht over het onderwerp van de lessen. Vervolgens verwerken ze de aangereikte kennis. Dat kan door middel van 'traditionele' opdrachten over de tekst, of door middel van een creatieve opdracht. Iedere docent laat wel eens een video zien, werkt met spreken, beurten of laat leerlingen een poster maken. Na een aantal verwerkingsactiviteiten is een leerling klaar voor een toets. Hij kent en begrijpt de stof. Maar kan hij zich ook een concrete voorstelling maken? Realiseert hij zich dat hij bezig is met het leven en de beslissingen van concrete mensen?

Inlevingsopdrachten kunnen een krachtige manier zijn om leerlingen echt in het verleden te laten duiken. Het zijn opdrachten waarbij leerlingen moeten doen alsof ze een historisch figuur zijn of alsof ze in een bepaalde tijd leven. Vanuit het oogpunt van een Romein of Middeleeuwer moeten zij vervolgens een bepaalde opdracht uitvoeren. Vaak wordt dit als heel moeilijk ervaren, leerlingen moeten immers kennis en fantasie tot een nieuw geheel integreren.

Per definitie betreft het hier open activiteiten. Het is de bedoeling dat de leerling zijn fantasie gebruikt om zo goed mogelijk te doen alsof hij in een andere tijd leeft. In zijn rol kan hij vervolgens aantonen dat hij de mensen uit het verleden begrijpt. Er zijn verschillende werkvormen mogelijk. Ik zal eerst kort het inleven door middel van schrijf- en dramaopdrachten bespreken. De tekenopdrachten zal ik wat meer uitwerken. Alle opdrachten die hier beschreven worden, heb ik in de praktijk uitgevoerd.

Inleven door schrijven

De meest gesloten activiteit om inleven mee te oefenen, is een schrijfopdracht. Leerlingen proberen een historisch moment te beschrijven door de ogen van een tijdgenoot. Deze opdrachten kunnen heel klein

of heel uitgebreid zijn, in groepjes uitgevoerd of alleen. Door van tevoren vast te stellen wat er ongeveer in een opstel of verslag moet staan, zijn schriftelijke opdrachten relatief makkelijk te beoordelen.

Vooraf het schrijven van egodocumenten stimuleert leerlingen in de huid van 'iemand van vroeger' te kruipen. Leerlingen die doen alsof ze een Grand Tour maken en naar huis schrijven hoe ze de reis beleven, zijn aan het inleven. Ook een leerling die een scheepsjournaal reconstrueert is bezig met een geschreven inlevingsopdracht.

Hiermee is eindeloos te variëren. Het is bijvoorbeeld mogelijk om duo's een dagboek te laten schrijven van een bepaalde cruciale dag tijdens een oorlog. De een leeft zich in in de ene partij, de ander in de tegenstander. Door leerlingen elkaars visie te laten bespreken komen levendige discussies los. De eindproducten zijn vaak verrassend leuk.

Inleven door drama

Aan de andere kant van het inlevingsspectrum staan de dramaopdrachten. Drama is een zeer open vorm van inleven. Leerlingen moeten dan letterlijk iemand uit het verleden naspelen.

Iemand kan bijvoorbeeld de opdracht krijgen Willem van Oranje voor te bereiden en te spelen. De rest van de klas kan hem interviewen. Ook zijn debatten na te spelen (de Staten Generaal van 1789 in Frankrijk werkt goed). Het is zelfs mogelijk om ingewikkelde processen als de Industriële Revolutie of de Eerste Wereldoorlog schematisch na te bootsen. Vaak is een klein beroep op de fantasie van de docent en van de klas voldoende om het verleden te laten leven en te laten beleven.

Bij dramaopdrachten vinden leerlingen het meestal niet moeilijk om zich een voorstelling te maken van de situatie, maar wel om historisch correct te reageren. Omdat de spelers daar zelf over moeten nadenken, ontstaat er snel identificatie met de te spelen tijd en persoon.

Net als bij de schrijfopdrachten is het doel van het naspelen dat leerlingen een concreter historisch besef ontwikkelen.

Anders dan de schrijfopdrachten zijn drama-activiteiten erg moeilijk te beoordelen. Ik zet ze zelf vaak in om een onderwerp in te leiden of te verlevendigen.

Inleven door tekenen

Een tussenvorm tussen schrijven en naspelen is tekenen. Tekenopdrachten zijn gemakkelijk te organiseren, goed te beoordelen en in alle leerlagen en op alle niveaus in te zetten. Door leerlingen te laten tekenen, maken ze geschiedenis concreet. Ze worden door tekenopdrachten uitgedaagd hun beeld van het verleden te laten zien.

De leerling die mij op het idee bracht om de klas te laten tekenen was brugklasser Jeanine. Ik begon net met lesgeven en zocht tevergeefs naar manieren om de leerlingen enthousiast te krijgen voor Latijn. Uiteindelijk vroeg ik ze wat ze zelf wilden doen tijdens de les. "Tekenen juf", was Jeanine's antwoord. Ik heb de klas vervolgens een tekening laten maken van een gladiatorengevecht met zo veel mogelijk Latijnse woorden erin. De hoge score bij de volgende woordjes-overhoring was opvallend.

Ook bij geschiedenis blijkt tekenen een krachtig middel te zijn om leerlingen te stimuleren. Leerlingen moeten hun kennis en hun fantasie

Een goede bron van inspiratie.

Uit: 'Van nul tot nu' door Thom Roep en Co Loerakker. Deel 3.

gebruiken waardoor ze actief met het verleden bezig zijn.

Inleven door middel van tekenen is in alle klassen mogelijk. Uiteraard is de aanpak van een opdracht voor elke leerlaag verschillend. Een brugklas kan na het lezen van een blad-zijde uit *Van nul tot nu* over de pre-historie het volgende plaatje van de strip tekenen waarin zij hun kennis van die periode moeten laten zien. Maar de zesde kan bijvoorbeeld gevraagd worden zelf een strip te tekenen over de Industriële Revolutie.

Tekenopdrachten hebben verschillende voordelen. Een docent kan goed zien wat de leerling zich voorstelt bij een bepaalde periode. Vreemde veronderstellingen en anachronismen komen snel aan het licht. Leerlingen die een Romein televisie laten kijken, hebben het niet begrepen. Ook lijken volgens sommige leerlingen vrouwen altijd al in een minirok te hebben gelopen... Een tweede voordeel van een tekenopdracht is dat leerlingen de kans krijgen zich op een andere manier te uiten dan doorgaans van hen gevraagd wordt. Veel leerlingen hebben moeite met het 'talige' karakter van geschiedenis en vinden het lastig hun gedachten te formuleren. Door deze leerlingen te laten tekenen, daag je ze op een andere manier uit.

Een van mijn dyslectische leerlingen bloeide helemaal op. Ik was zelf ook blij verrast door dit resultaat. Bij een schriftelijke toets werd nooit helemaal duidelijk wat hij precies had geleerd. Nu kon ik het zien.

Voorbeeld: de Industriële Revolutie

Een onderwerp dat voor veel leerlingen ver van hun bed is, is de Industriële Revolutie. In de tweede klas kunnen maar weinig leerlingen zich iets voorstellen bij processen als mechanisering, urbanisatie en industrialisatie. Met een tekenopdracht zijn deze begrippen concreet te maken. Deze opdracht is uitgetoetst door mijn tweedeklassers van de afgelopen jaren. Mijn leerlingen werken met *Sprekend Verleden*. Zij kregen van mij de mededeling het werkboek thuis te laten en alleen kleurpotloden mee te nemen. We hebben samen de paragraaf gelezen over de overgang van een agrarische naar een industriële samenleving. Na het gebruikelijke verklaren van moeilijke woorden hebben de leerlingen elkaar verteld wat er na het lezen van de paragraaf bij ze was blijven hangen. Na deze inleidende activiteiten was het tijd om te tekenen. Ik vroeg de leerlingen om de paragraaf samen te vatten. Ze mochten de samenvatting niet schrijven, maar moesten teke-

nen. Het was de bedoeling om in elk geval de belangrijkste ontwikkeling (industrialisatie) en de belangrijkste begrippen (urbanisatie, massaproductie, arbeidsomstandigheden) in de tekening op te nemen. Ik gaf ze de tip om zich te beperken tot een 'hoofdpersoon' en te tekenen wat er in zijn leven gebeurde. Het gebruik van kleine tekstwolkjes was toegestaan.

In eerste instantie reageerden de tweedeklassers enthousiast en sloegen ze meteen aan het schetsen: huisjes, mensen, een fabriek. Daarna sloeg de twijfel toe. Hoe moesten ze nu duidelijk maken wat er precies gebeurde? Levendig overleg met de burens volgde bij de meesten. Vooral de mededeling in het boek dat de werkomstandigheden slecht waren, sprak tot de verbeelding. Veel leerlingen probeerden te bedenken wat er dan zo naar was in een fabriek. Sommigen gingen een stapje verder en wilden ook weten hoe de woonomstandigheden van de arbeiders waren. 'En leefden de bazen dan in een kasteel?'

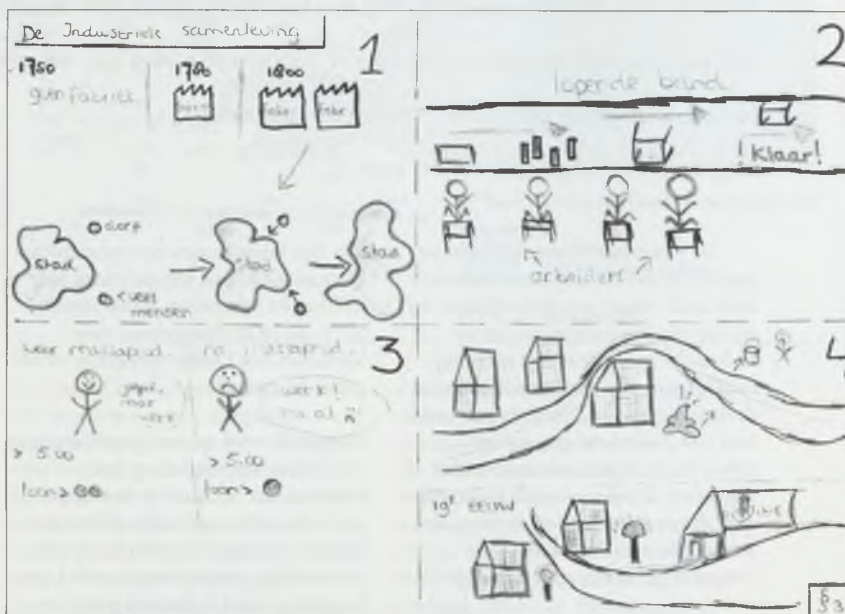
Leerlingen kwamen er al snel achter dat ze totaal niet wisten hoe dingen er vroeger uitzagen. De meest gestelde vragen aan mij waren dan ook: 'Hadden ze vroeger al...?' en 'Hoe teken je...?'" Een aantal leerlingen is op zoek gegaan naar afbeeldingen in hun boek ter inspiratie. Ook hebben sommigen thuis andere bronnen geraadpleegd om maar tot een sluitende tekening te komen. Uiteindelijk lag er van elke leerling een weerslag van zijn idee van de Industriële Revolutie. Of ze nu hadden nagetekend of hun tekening bij elkaar hadden gefantaseerd, alle leerlingen zijn bezig geweest met het vormen van een beeld van de Industriële Revolutie. Dit begrip, waarvan ze de definitie wel uit hun hoofd kunnen leren, kreeg ineens een concrete invulling. Ze hebben zich ingeleefd om hun tekening zo kloppend mogelijk te krijgen.

Beoordelen

Aan de tekentechniek (mooi of lelijk) stelde ik geen eisen: het gaat immers om een beoordeling voor geschiedenis en niet voor beeldende

De opdracht zoals hierboven beschreven, is goed te beoordelen. Ik heb een simpel model gebruikt: de ontwikkeling (industrialisatie) en de begrippen (stadsvorming, massaproductie, arbeidsomstandigheden) moeten in de tekening duidelijk worden gemaakt. Voor elk van de vier elementen konden de leerlingen twee punten scoren, en het verschil tussen een 8 en een 10 werd gemaakt door de originaliteit van de tekening. De leerling die een opengewerkte fabriek had gemaakt, kreeg deze punten volledig, een leerling met een simpel stripverhaal met meer tekst dan tekeningen niet.

Bij alle inlevingswerkvormen en opdrachten is basiskennis over een bepaalde periode gewenst. Het is erg lastig om leerlingen zich te laten inleven in een tijdperk of persoon waarvan zij nog niets weten. Het hoeft echter niet zo veel te zijn.

[illegible]

Ik ga ervan uit dat je als docent geschiedenis probeert je leerlingen een zo goed mogelijk beeld van het verleden mee te geven. Voor mij is dat een zo concreet mogelijk beeld. Dit beeld kun je opbouwen met behulp van inlevingsopdrachten. Mijn ervaring is dat deze opdrachten door de leerlingen als moeilijk worden ervaren, maar ook worden gewaardeerd.

Inleven moet echter geen 'trucje' zijn, maar deel uitmaken van het lesprogramma. Daarom is het ook goed om het resultaat te beoordelen en

5